

ALLHELGONA

Ljuständning
lika populärt
som Mello

Under allhelgonahelgen besöker varannan svensk en begravningsplats. Med respekt och vördnad närmar vi oss det heliga. Oavsett tro eller inte.

Religionssociologen Jonas Bromander menar att ljuständning under allhelgona är lika populärt som melodifestivalen.

Vi tar oss tiden att åka till kyrkogården för att tända ljus, tillsammans eller ensamma. Jonas Bromander menar också att människor vill knyta ihop då, nu och framtid, ett sätt att placera in oss i historien. Vi minns våra förfäder och funderar över vår situation i världen.

Under allhelgonahelgen fyller musik och minnesord kyrkor och kapell. Vid en grav, en minneslund eller askgravlund tänds ett ljus, kvar dröjer sig minnen, en bön eller tanke formuleras.

I höstskymningen fladdrar ljusen vackert mot himlen. Sorg, hopp, tacksambet blandas med gemenskap.

Vi går in i det heliga om det så är bara för en dag eller några timmar och släpper vardagens puls och de yttre intrycken.

Andreas Lindström

KYRKPORTEN 5

OKTOBER 2019

Redaktör: Andreas Lindström

Ansvarig utgivare: Lasse Svensson
lasse.svensson@svenskakyrkan.se

Nummer 5, oktober 2019

Årgång: 60

Uppplaga: 29 720

Grafisk form: Andreas Lindström

Omslagsfoto: Andreas Lindström

Svenska kyrkan Sollentuna
Box 13, 191 21 Sollentuna
Tfn 08-505 513 00
Besöksadress: Sköldvägen 10
svenskakyrkan.se/sollentuna

FACEBOOK

facebook.com/sollentuna.forsamling

INSTAGRAM

@sollentuna_forsamling

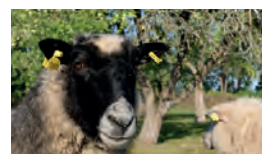
WEBBPLATS

svenskakyrkan.se/sollentuna

Örter, bin och människor mår bättre när ängarna slås med häst och skär-maskin i stället för bensindrivna slättermaskiner med slaghack.

Foto: Arne Hyckberg

Betande får ersätter maskinklippning på utvalda gräsytor.

Grävmaskiner och hjullastare går på biodiesel.

Altarborden har börjat smyckas utifrån en hållbar livshållning.

GRÖN KYRKA

Kyrklig miljörevolution

Bisamhälle, betande får, fossilfri diesel och elcyklar. Svenska kyrkan Sollentuna är miljödiplomerad sedan 2016.

– Vi jobbar ständigt för en grönare kyrka och kyrkogård, säger Jan Strömberg, församlingens miljösamordnare.

Sollentuna församling påbörjade ett målmedvetet miljöarbete 2015 som i december 2016 ledde till Miljödiplomering fas 1 enligt Svenska kyrkans miljöledningssystem.

Bland målen som uppnåddes, var utbildning av personal och förtroendevalda, ny värmeväxlare i Silverdals griftegård samt en ny och bättre kemikaliehantering.

SEDAN DESS har ett kontinuerligt miljöarbete pågått i församlingen.

EN GRÖNARE KYRKA

Läs mer och se filmer om miljöarbetet på svenskakyrkan.se/sollentuna/gronare-kyrka

– Begravningsverksamhetens transportfordon, grävmaskiner och hjullastare går i dag på biodieseln HVO100. Ängsmarken slås med häst i stället för bensindrivna slättermaskiner och betande får används för att ersätta maskinklippning och sly-röjning utanför gravmark. Vi har även källsortering i församlingens alla lokaler, berättar Jan Strömberg.

OBLATER och nattvardsvin är sedan länge ekologiska, men även altarborden har börjat smyckas utifrån en hållbar livshållning.

– Traditionen säger att det ska vara snittblommor i hög vas, men det finns inget som tvingar oss till det. Istället kan vi använda det som finns i naturen och sedan komplettera med köpta blommor om det behövs, berättar Maria Westblom, präst.

På Sollentuna kyrkogård odlar man under sommaren blommor i pallkragar som används till att bland annat smycka Stillhetens kapell.

I SLUTET AV 2019 planeras församlingen vara miljödiplomerad för fas 2.

– Svenska kyrkans miljöledningssystem är indelat i 3 faser och inför varje fas skruvar man lite till genom att ta fram nya delar dvs. ständiga förbättringar inom alla verksamhetsområden för att minska församlingens belastning på miljön. När miljödiplomeringen för fas 2 är i hamn, börjar vi arbetet med att nå målen i fas 3. Sedan fortsätter vi med revidering vartannat år för att vässa hållbarhetsarbetet ytterligare, ett arbete som aldrig blir klart, säger Jan Strömberg.

SOLLENTUNA HJÄLPFÖRENING HJÄLPER MÄNNISKOR I NÖD. FÖR ATT KUNNA UTFÖRA DETTA ARBETE BEHÖVER VI DIN HJÄLP!

Hjälp med paket-inslagning 17-23/12

Sollentuna hjälpförening har även i år fått uppdraget att slå in julklappar i Sollentuna centrum. Sollentuna centrum betalar varje timme föreningen är där. Dessutom finns det möjlighet för människor att skänka en slant isamband med paketinslagningen.

Vill du hjälpa till med att slå in paket kontakta sollentuna.hjalpforening@svenskakyrkan.se

Bli månadsgivare

Stöd Sollentuna hjälpförening genom att bli månadsgivare via autogio. Bankgiro 3273 21 64895

Loppis i Edsbergs-kyrkan 16/11

Lördag 16/11 ordnar Sollentuna hjälpförening loppis i Edsbergskyrkan kl 11.00-15.00. Saker kommer till användning på nytt samtidigt som du bidrar till hjälpföreningens arbete.

Läs mer på svenskakyrkan.se/sollentuna hur du kan skänka saker till loppisen.

LÄS MER
[svenskakyrkan.se/sollentuna-hjalpforening](http://svenskakyrkan.se/sollentuna/sollentuna-hjalpforening)

VÄLKOMMEN!

Nystart!

Välkommen till en uppdaterad version av Kyrkporten som denna gång medföljer som en bilaga till Mitt i Sollentuna. Nytt format, ny struktur och nytt utseende. Men som vanligt artiklar och notiser som rör oss i Sollentuna!

Anledningen till att vi denna gång finns i Mitt i Sollentuna är problem med distributionen. Förra numret av Kyrkporten som skulle delas ut innan påsk stoppades av distributören Postnords skyddsombud. Anledningen var att de tyckte att tidningen luktade illa.

Tryckeriet som vi anlitar för att trycka Kyrkporten försäkrade att färgen som används inte är farlig på något sätt och används även av större delen av svenska och europeiska tryckerimarknaden. De försökte att lufta tidningarna, men det hjälpte inte.

Till slut valde tryckeriet att plasta in varje tidning individuellt, absolut ingen optimal lösning, men nödvändig för att få ut tidningen över huvud taget.

För att inte hamna i samma situation igen har vi försökt hitta en annan lösning för distributionen. Ibland blir det inte som man tänkt sig. Men man kan få nya idéer och tankar. Det fick vi. Resultatet håller du i din hand.

Trevlig läsning!

Andréas Lindström

KYRKPORTEN 3

MAJ 2019

Redaktör: Andréas Lindström

Ansvarig utgivare: Lasse Svensson
lasse.svensson@svenskakyrkan.se

Nummer 3, maj 2019

Årgång: 60

Uppplaga: 29 720

Grafisk form: Andréas Lindström

Omslagsfoto: Arne Hyckenberg

Utgiven av

Svenska kyrkan Sollentuna

Box 13, 191 21 Sollentuna

Tfn 08-505 513 00

Besöksadress: Sköldvägen 10

svenskakyrkan.se/sollentuna

FACEBOOK

facebook.com/sollentuna.forsamling

INSTAGRAM

@svenska_kyrkan_sollentuna

WEBBPLATS

svenskakyrkan.se/sollentuna

Under sommaren blir det dramatiserade kyrkogårdsvandringar på Sollentuna kyrkogård där man får möta Thure Gustaf Rudbeck (Bengt Pernholm) och "Malla" Silfverstolpe Christina Frohm.

Foto: Camilla Belsua, Arne Hyckenberg

PREMIÄR!

Teater på kyrkogården

I sommar kommer man att kunna stifta bekantskap med flera av Sollentunas historiska personligheter. Christina Frohm och Bengt Pernholm, kommer att göra en vandring på Sollentunas kyrkogård och låta medvandrarerna få "träffa" Thure Gustaf Rudbeck med flera.

På Sollentuna kyrkogård ligger flera stora historiska personligheter begravda. Det är bland andra medlemmar av släkterna Sparre, Berndes, Oxenstierna och Rudbeck, samt föräldrarna till den berömda sångerskan Jenny Lind.

SVERIGES KYRKOGRÄDAR är vackra, offentliga miljöer som inte alltid kommer till sin rätt.

Kyrkporten frågade kyrkogårdsföreståndaren Rose-Marie Ederlöv på Sollentuna kyrkogård hur man kom på idén med att göra en kyrkogårdsteater i sommar.

– Kyrkogårdsteater finns på flera andra platser i Sverige och förut har vi haft kyrkogårds-

DRAMATISERADE KYRKOGRÄDARS-VANDRINGAR

Under sommaren finns det möjlighet att följa med på kyrkogårdsvandringar med teater då man får "träffa" några av dem som finns begravda på kyrkogården.

Måndagarna 1/7, 15/7, 29/7, 5/8 och 12/8 kl 14.00 på Sollentuna kyrkogård. Samling på parkeringsplatsen nedanför Sollentuna kyrka. Efter vandringen bjuds det på kaffe i Sollentuna kyrkas vapenhus. Vid ösregn i Sollentuna kyrka.

vandringar. Men personen som var ansvarig för det har gått i pension, så vi tänkte vi kunde prova något nytt. Det här också en bit av Sollentunas historia som är värd att behålla.

Vad hoppas ni med teatern?

– Att det kommer många besökare, säger Rose-Marie. Hon nämner även att de vid eventuellt regn kommer att försöka göra teatergestaltningen inne i kyrkan.

Christina Frohm och hennes man Bengt Pernholm är idag pensionärer, men har i alla år arbetat som lärare. Christina har arbetat i 45 år inom Kulturskolan i Sollentuna och är riksspelman.

Idag bor de i Klasro skolmuseum i Sollentuna och tar emot grupper som är intresserade av att lära sig mer om det som var Sollentunas enda skola fram till 1885.

– Vi fick en förfrågan från Sollentuna församling om vi ville gestalta några historiska personer, vilket vi tidigare gjort i Edsbergs slott, säger Christina.

– Någon från kyrkan kommer möta upp vid parkeringen klockan 14.00 de måndagar som det är kyrkogårdsteater i juli och augusti. Sen kommer man bland annat få "möta" Magdalena "Malla" Silfverstolpe som är känd för sin dagbok som skildrar livet på Edsberg under 17- och 1800-talen, samt Thure Gustaf Rudbeck, en svensk politiker, militär och ämbetsman, säger Christina.

VANDRINGEN tar cirka 30 till 40 minuter och avslutas sen inne i vapenhuset där det medvandrande sällskapet får lära sig lite mer om konstnären Albertus Pictor, som var en tysk-svensk kyrkomålare, och har några av sina bevarade målningar inne i vapenhuset. Det blir även fika efteråt.

– Vandringarna fungerar för alla åldrar. Det här är till för att stärka den lokala kulturen. Så länge man talar om personerna så lever de, avslutar Christina.

Birgitta Stolt

80 000 NYA KYRKOGRÄDARSARBETARE

Sedan några år finns bikupor på Silverdals griftegård. Efter vintern finns det ca 20 000 bin, därefter ökar det successivt över säsongen och kan under gynnsamma förhållanden bli runt 80 000 bin i slutet av säsongen. Senare i sommar kommer det även finnas en bikupa på Sollentuna kyrkogård. Bikuporna är en del av miljöinsatsningen för att främja den biologiska mångfalden av växter på kyrkogården. Bina hjälper till med pollinering av växter och blommor. Dessutom producerar de en hel del honung.

Foto: Arne Hyckenberg

Bästa webbplatsen

Under mer än 20 år har "Topp100", utsett Sveriges bästa sajter och nättjänster. I år vann Svenska kyrkans webbplats, där Sollentuna församling ingår, kategorin "bästa organisationer på nätet". KP

Sök efter gravsatta

Nu kan du söka efter gravsatta på kyrkogårdar. SvenskaGravar ger dig tillgång till att söka information om gravar och gravsatta på ett stort antal kyrkogårdar runt om i landet, tjänsten är kostnadsfri. SvenskaGravar hittar du på www.svenskagravar.se • KP

ÅTERVINNING AV METALLER

Från och med juli 2016 måste alla metaller från kremationer återvinnas enligt en lagändring i begravningslagen.

Enligt lag går hela överskottet från metallåtervinningen till Allmänna arvsfonden som sedan delar ut pengarna till olika projekt.

Per-Olof Ohlsson, krematorieföreståndare för Silverdals krematorium, berättar om förberedelserna inför den nya lagen.

–Vi började förbereda oss redan 2010. Vi har haft regelbundna branschråd. I vår region var det förre kyrkogårdschefen i Huddinge, Christer Pettersson som drev frågan ivrigast. För att flera av oss skulle förstå hur det skulle kunna gå till gjorde vi också en studieresa till företaget Orthometals i Holland. De har en verksamhet med återvinning av metaller från krematorier i 14 länder. Det var en fantastisk anläggning med sortering på löpande band och endast en mindre del manuell sortering, säger Per-Olof Ohlsson.

När lagen kom i juli 2016 gjordes en gemensam upphandling bland företag som hanterar återvinning av metaller. Det resulterade i ett avtal med det norska företaget Fönix och omfattade 54 av landets 58 krematorier. I samband med avtalet etablerade sig Fönix även i Karlstad.

200 kg i kvartalet

Per-Olof Ohlsson berättar om hur arbetet med att årevinna metallerna går till.

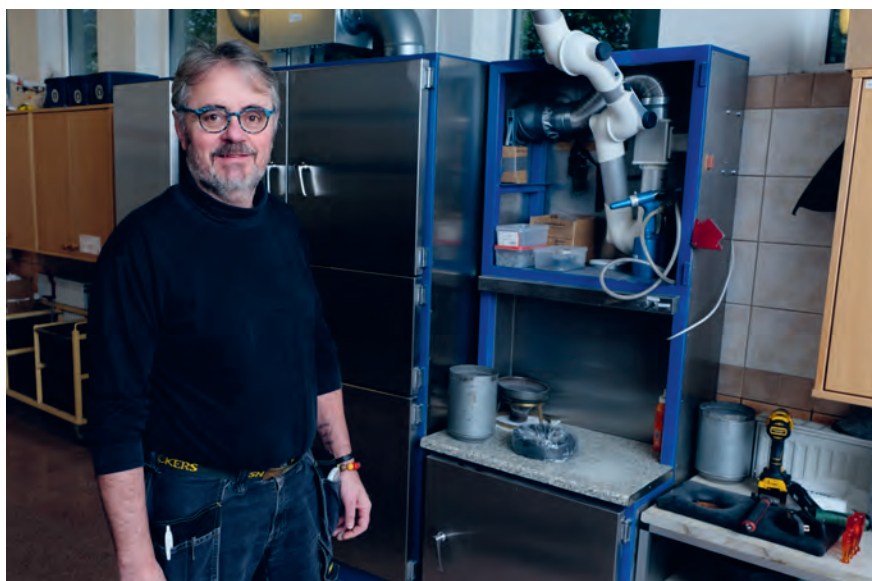

FOTO: ARNE HYCKENBERG

Per-Olof Ohlsson, krematorieföreståndare för Silverdals krematorium, berättar att arbetet med att förbereda för återvinning av metaller i Krematoriet börjad redan 2010.

–Efter kremering förs askan över till ett avsvalningskåp där den först får svalna. Sedan går den till askberedaren där stoftet slås sönder till ett fint pulver i en trumma med tre millimeter stora hål. Allt som passerar hålen kommer med askan. Tillsammans med askan förvaras också den keramiska bricka som kopplar askan till den döde. Det som inte går igenom hålen i trumman hamnar i en speciell låda. Där samlas metallbitar från flera kremeringar tills det är fullt. Det kan vara allt från stiftklamrar från stoppningen i kistan till höftleder. Efter det läggs allt det i ett kärl som försluts. När företaget hämtar kärlet för

återvinning, vägs de först och vi får ett kvitto på hur mycket varje kärl väger. Det brukar bli ungefär 200 kg i kvartalet.

Det sammanlagda värdet av de återvunna metallerna från landets krematorier var från det att lagen trädde i kraft juli 2016 till och med 2017 nästan 68 miljoner.

• Arne Hyckenberg

Allmänna arvsfonden

På allmänna arvsfonden webbplats arvsfonden.se kan man se vad pengarna går till. Där går att läsa att pengarna går till att stötta föreningars och organisationers projekt för barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning.

TACK SOLLENTUNA!

I december i fjol skänkte Sollentuna församling 100 000 kronor till The Panzi Hospital i Kongo. En summa som gör stor skillnad för barn och kvinnor i Kongo.

På Panzisyjukhuset får kvinnor och barn som utsatts för sexuellt våld eller drabbats av svåra förlösningsskador, medicinsk och psykosocial rehabilitering. Det möjliggör en fungerande väg tillbaka till ett värdigt liv. Chefläkare på sjukhuset är Dr Denis Mukwege, Nobels fredspristagare 2018.

Sollentuna församling har skänkt 100 000 kr till *Friends of the Panzi Hospital*, en obunden ideell förening vars syfte är att bidra till driften av sjukhuset. Föreningen består av personer som blivit varse den horribla situationen som kvinnor och barn befinner sig i på grund av konflikten i Kongo.

De 100 000 kr kommer att göra skillnad för kvinnor och barn i Kongo skriver förening i ett tackbrev.

Teaterkurs för barn

I mars startar en teaterkurs i Kummelby kyrka för barn mellan 9–12 år. Kursen ger möjlighet att öva på att samarbeta och att uttrycka känslor genom kroppen. Kursen leds av dramapedagog Carolina Moretti. Läs mer på sid 22 • KP

Sök efter gravsatta

Nu kan du söka efter gravsatta på kyrkogårdar. SvenskaGravar ger dig tillgång till att söka information om gravar och gravsatta på ett stort antal kyrkogårdar runt om i landet, tjänsten är kostnadsfri. SvenskaGravar hittar du på www.svenskagravar.se • KP

Insamlingsrekord

Sollentuna församling samlade in 852 801 kr under Svenska kyrkans senaste julkampanj. Det är troligtvis nytt rekord.

Inte ens toppåret 2008, när församlingen fick in 695 846 kr, kommer i närheten av årets resultat. 2017 års julkampanj fick in 572 510 kr. Inget dåligt resultat det heller, men 852 801 kr är anmärkningsvärt.

Svenska kyrkans internationella arbete bärs av det lokala engagemanget. Tack alla Sollentunabor som bidragit i insamling och kollekt under julen. Det gör skillnad för människor runt om i världen.

Projekt som stärker

I julkampanjen lyftes de orättvisor och övergrepp som en flicka drabbas av bara

FOTO: HELEN GOLDON

Grace föddes på Selian Lutheran Hospital i Arusha, Tanzania. Hon har möjlighet att leva ett bra liv tack vare kärleksfulla föräldrar och ett samhälle i utveckling.

för hon är flicka. I flera delar av världen anses flickor mindre värda än pojkar. Miljontals flickor saknar egna identitetshandlingar vilket innebär att de bland annat inte kan rösta eller öppna ett bankkonto. Rätten att erkännas som

person påverkar tillgången till alla övriga rättigheter. Svenska kyrkans internationella arbete stödjer projekt över hela världen för att stärka flickors rätt till god hälsa, värdighet och makt över sitt eget liv. • KP

Hållbart samhälle

Sollentuna församling tar nytt steg i miljödiplomeringen med hjälp av de 17 globala målen.

I december 2019 avser Sollentuna församling att diplomas i andra steget av tre, enligt Svenska kyrkans miljöledningssystem.

I ett gemensamt brev till församlingarna för fem år sedan skrev landets biskopar: Klimatförändringen är sannolikt den största gemensamma utmaningen som mänskligheten någonsin stått inför. Arbetet med denna utmaning måste få genomslag i samhällsutvecklingen och få oss att ompröva vårt sätt att tänka kring livsstil, välfärd, hållbarhet och rättvisa; för skapelsens skull, för livets skull för våra barnbarns och deras barnbarns skull.

– Vi vet att klimatförändringen är en jätteutmaning och den kristna tron är en

naturlig drivkraft för ett aktivt hållbarhetsarbete, säger Jan Strömberg som är församlingens miljösamordnare och den som driver hållbarhetsarbetet framåt.

Sopsortering och ekologiskt vin

Kyrkans miljöledningssystem omfattar, förutom de traditionella områdena: förvaltning och ekonomi, byggnader, kyrkogårdar och markanläggningar, varor och tjänster, transporter och kommunikation, kemikalier och avfall, även en strävan efter andlig hållbarhet och utveckling vilket ges uttryck för i gudstjänst, diakoni, undervisning och mission.

– Vi har gjort nulägesbeskrivningar av varje område och satt upp mål för att minska miljöbelastningen. Allt från hållbara inköp och sopsortering till betande får på kyrkogårdarna och ekologiskt vin och oblater i nattvarden, berättar Jan Strömberg.

FOTO: PROSE-MARIE EDERLÖV

I slutet av januari var medarbetare från begravningsverksamheten inbjudna till brittiska ambassaden för att berätta om Sollentuna församlings miljöarbete med bland annat insektsrestaurang och minskning av fossila bränslen.

– I vårt arbete utgår vi från Svenska kyrkans miljöstandard samt de 17 globala målen för hållbar utveckling som världens ledare har kommit överens om i Agenda 2030. Målen ska hjälpa världen och oss att avskaffa extrem fattigdom, minska ojämlikhet och ojämställdhet. Och lösa klimatkrisen. Vi har alla ett ansvar och som församling ska vi också vara med och bidra till att målen nås för att ge en hållbar värld för alla, avslutar Jan Strömberg.

Läs mer om de globala målen på www.globalamalen.se • KP

Det är serverat på

INSEKTS- RESTAURANGEN!

Det sjuder av liv och rörelse utanför Sollentuna kyrka. Mängder av humlor, bin och fjärilar dras till blommorna i den nya rabatten framför runstenarna vid entrén till kyrkan.

Rabatten är en insektsrestaurang och del av Sollentuna församlings miljöarbete. I begravningsverksamheten har man satt upp två delmål i det fortsatta miljöarbetet, att öka den biologiska mångfalden

och att minska användningen av fossila drivmedel. Detta har lett till flera olika åtgärder.

Rose-Marie Ederlöv är kyrkogårdsföreståndare på Sollentuna kyrkogård:

– Tanken har från början varit att vi ska dra ner på mängden av det vi säsongplanterar, växthusodlade blommor som tagit jättemycket resurser och som måste kastas. Det är inte hållbart. I stället för

FOTO: ARNE HYCKENBERG

Tom Meurling är naturvårdare i Sollentuna kommun. Med draghjälp av nordsvensken Caruzo, 13 år och ardennern Palle, 19 år slår han ängen utanför Sollentuna kyrka. Slåttermaskinen är tillverkad av Amish, en kristen grupp i USA och Canada, som anser att den tekniska utvecklingen gått för långt. De har fortsatt att använda hästdragna slåttermaskiner och moderniserat dem, vilket inte skett någon annanstans, efter det att traktorer började användas i jordbruket. – Jag tror vi måste börja tänka annorlunda och inte sätta motorer på allt som behöver dragkraft. Hästarna är bra för miljön och fyller dessutom en viktig social funktion. Vart jag än kommer med dem blir folk intresserade och vill prata om dem och det vi gör, säger Tom Meurling.

två långrabatter har vi nu en njuformad rabatt med enbart växter som bin och fjärrilar tycker om. Vi tänkte att när man gör om och gör hållbart måste man förstås också gynna insekterna.

– Det är tre, nästan fyra, blomningar i rabatten under sommaren och fram till senhösten. Först är det lökväxter som tulpaner och allium. Sedan vävs de in av annat som växer över så att det alltid ser fint ut. I det sista skedet är det bara blomstänglarna som står kvar som allium med sina vackra bollar. Då gynnar det mest småfåglar som äter fröna. Växterna är perenner, dvs fleråriga och hållbara hela vägen. Vi gör inget utom att ta bort det gamla och så börjar det om igen.

Blommande ängsblommor

Lite längre bort i andra änden av kyrkogården, nära äppelträden, finns nu en vackert blommande slutning med ängsblommor.

– På ängen är det inte samma växter som vid kyrkan. Där är det en fröblandning med åkerväxter, egentligen åkerogräs, som blåklint, vallmo och präst-

FOTO: ARNE HYCKENBERG

Rose-Marie Ederlöv är kyrkogårdsföreståndare på Sollentuna kyrkogård. Inom begravningsverksamheten arbetar man för att öka den biologiska mångfalden och att minska användningen av fossila drivmedel.

krage. Vi sådde in slänten förra året och det är först nu det ger resultat. Tanken är att den ska sköta sig själv. Vi slår den och så får den fröa av sig och komma tillbaka. I år kommer vi också att ha får som betar av gräset i äppellunden.

Även på stora gräsytor som tidigare klippts ner som fotbollsplaner får gräs och blommor nu växa.

– Det är en chansning om det blir bra eller inte, beroende på vad man har i marken från början. När vi slår kommer vi att lägga några öar av sand där vi kan så in nya arter och se om vi kan få dem att trivas.

Biologisk mångfald

Sollentuna församlings miljöarbete gäller alla delar av verksamheten. Målet är hållbarhet och ökad biologisk mångfald. Det är kanske inte alltid lätt för utomstående att se vad som görs på miljöområdet.

Kyrkogårdarna och begravningsplatserna är betydelsefulla för många människor. Speciellt så här i allhelgontid. Men hur är det egentligen att arbeta på en kyrkogård och vad är det man gör? Kyrkporten träffade Katarina Germundsson vid den nya begravningsplatsen vid S:t Eriks kyrka för att få svar.

Frågor till

Katarina

Till kyrkogårdar och begravningsplatser kommer många för att minnas släktingar och vänner som inte längre är i livet. Många uppskattar också att det är lugna och vackra platser dit man kan gå en stund för att varva ned från vardagsstressen. Katarina Germundsson är kyrkogårdsarbetare i Sollentuna och träffar dagligen besökare.

– Jag jobbar ute på kyrkogårdarna, men jag samordnar också vissa saker. Det kan vara olika småprojekt som inköp av redskap, slangar och annat. Jag sköter om ytterområdena runt kyrkorna, där det inte är kyrkogårdar. En annan sak jag gör är att visa gravar när anhöriga ska välja gravplats på Silverdals griftegård. Vid S:t Eriks kyrka har jag hand om gravsättningarna, har huvudansvaret för all skötsel utanför byggnaden och ser till att det är snyggt. När kyrkogårdsföreståndaren på Silverdals griftegård har semester ordnar jag de dokument och annat som hör till för att en begravning ska kunna ske. En annan uppgift jag har är att ta hand om praktikanter och dem som ska arbetsträna. I år har vi haft två syriska män, som lärt sig arbetet och nu klarar mycket på egen hand, säger Katarina Germundsson

Vad är roligast med ditt arbete?

– Det roligaste är att jag träffar många olika människor och att jag gör så många olika saker. Den ena dagen är nästan aldrig den andra lik. Det är ett jättevarierat arbete. Jag tycker om att samspela med olika människor. Jag tillhör begravningsenheten, men möter både anhöriga och personal som jobbar i andra delar av församlingen än på kyrkogården.

Måste man vara troende för att arbeta på kyrkogården eller begravningsplatsen?

– Nej, begravningsenheten är en egen verksamhet och man behöver inte vara troende för att arbeta här, precis som att alla har rätt till en begravning oavsett vilken tro man har, eller om man är ateist.

Har det påverkat din livssyn att jobba på kyrkogården?

– Nej, det tycker jag inte. Jag har mitt sätt att se på livet.

Vilken är den vanligaste frågan du får av besökare?

– Det är nog att man frågar efter en grav. Är man på Silverdal kan det vara någon som till exempel frågar var Ted Gärdestad är begravd. Många gånger vill folk bara komma fram för att prata och har inte så mycket frågor. Man säger några ord om den som gått bort, eller berättar någon historia. Vi får höra

Katarina Germundsson kan man möta vid någon av församlingens tre kyrkogårdar. – Sollentuna kyrkogård i Norrviken, Silverdals griftegård i Silverdal och den nybyggda begravningsplatsen vid S:t Eriks kyrka.

många berättelser. När vi går där i arbetskläder tycker folk det är legitimt att komma fram och tala om allt möjligt. Det blir lite vardagspsykologi och man får lyssna.

Hur ser ert miljöarbete ut på kyrkogårdarna?

– Vi använder fler och fler elmaskiner och vår traktor körs med AdBlue-tillsatser för att minska de skadliga utsläppen av kväveoxider. Vi sorterar alla sopor och klipper mindre gräs. I miljöarbetet har vi även bikupor och vi har haft får som betat på kyrkogårdarna. Just nu håller vi på med en insektsrabatt för att öka den biologiska mångalden på Silverdals griftegård. Vi har även många fågelholkar.

Hur är det på kyrkogårdarna under Alla helgons dag?

– Det är vår allra största dag. Då är det full aktivitet från tidig morgon till sent på kvällen. Vi ser till att det är snyggt, bjuder på fika, är parkeringsvakter, ljusvakter och visar folk till rätta. Dessutom är det många möten med människor, så det är en jätterolig dag.

Vad tror du det är som gör att så många vill komma och tända ljus på gravarna den här helgen?

– Det är en jätte viktig helg för många. Man kommer för att minnas sina nära och kära som har gått bort, men jag tror också att man kommer för att det blir möten med andra människor. Det är ju så många som är här. Man möter andra besökare och man möter oss som arbetar här. Det är en minnesdag och jättevackert. När man går i minneslundan på Silverdals griftegård är det nästan som en majbrasa.

Arne Hyckenberg

I sommar får Silverdals griftegård närmare 70 000 nya små, flygande, kyrkogårdsarbetare. Två bikupor som finns på plats sedan förra sommaren kommer nu att fungera fullt ut.

Ingen **BI**sak

Bikuporna är en del av miljöinsatsningen för att främja den biologiska mångfalden av växter på kyrkogården. Dessutom kommer bina att producera en hel del honung. **Wilhelm Landréus** som är kyrkogårdsföreståndare på Silverdals griftegård berättar om projektet.

–Projektet handlar om goodwill, men framför allt ingår det i vårt miljöarbete. När bina pollinerar hjälper de blommor och växter att sprida sig.

Till att börja med hyrs bikuporna från ett företag som levererar kuporna och installerat bina. Församlingen har valt kupornas gula färg och bestämt placeringen av kyrkans logga.

– Företaget står för all skötsel av kuporna. De skördar också honungen två gånger per år, först runt midsommar och sedan i slutet av augusti eller början av september. Det kommer att bli cirka 30 kg honung per kupa. All honung levereras i burkar med etiketter som berättar att honungen är producerad i Silverdal. Honungen kommer att säljas i Café Blå i Turebergskyrkan till förmån för Sollentuna Hjälpförening. De som besöker griftegården vid allhelgonahelgen kommer i samband med kaffeserveringen att få möjlighet att smaka på honungen.

Stort intresse

Om biodlingen slår väl ut kan kuporna i framtiden komma att skötas av kyrkogårdspersonalen.

– Som det är nu har vi inte riktigt tid att sköta bikuporna själva. Det är därför vi hyr in dem till att börja med. Men det finns planer på att vi ska ta över det, eftersom många här är intresserade. För att göra det behöver man först gå en kurs i biodling. Det är viktigt att ha koll på olika sjukdomar för att bina ska överleva. Vanligast är de virus som överförs

av Varroakvalster. Håller man inte nere nivån av Varroa så tar de över och dödar bisamhället. Det stora arbetet med bina är dock att ta reda på honungen. Det är tungt och kladdigt och kräver en hel del utrymme när man ska slunga och få ut honungen ur kakorna.

Sociala varelser

Wilhelm Landréus har personligen ett stort intresse för ekologi och insekter, speciellt bin.

– Jag har varit intresserad av insekter sedan jag var liten. De är fascinerande små varelser. Speciellt bin är ganska unika eftersom de är sociala varelser. De har oändliga beteenden för sig. Ett bi som hittat nektar kan med dans kommunicera avstånd, riktning och kvalitet på källan till andra bin. Om det blir för varmt i kupan fyller bina cellerna med vatten istället för nektar och pollen. Sedan ställer de sig i flustret och fläktar med vingarna allt de kan och kyler på så sätt ned kupan när

Bikuporna är placerade ovanför slätten bakom krematoriet.

– Vi har ställt dem där för att inte väcka anstöt, eller skrämma någon, säger Wilhelm Landréus, kyrkogårdsföreståndare på Silverdals griftegård

vattnet dunstar. Det är också fascinerande hur de under sin livstid går mellan olika uppgifter.

Uppåtgående trend

Bikuporna är placerade ovanför slätten bakom krematoriet, vilket innebär att de nog inte kommer att upptäckas av så många besökare till kyrkogården. Valet av plats är medvetet.

– Vi har ställt dem där uppe, istället för inne bland gravarna, för att inte väcka anstöt, eller skrämma någon. Det finns en infart till krematoriet, men den används mest för transporter till och från krematoriet och av blomsterbud. Man får dock gärna besöka kuporna. De flesta kommer nog inte att tänka på att de finns, förän honungsburkar med Svenska kyrkans logga börjar dyka upp.

Biodlingar på kyrkogårdar är än så länge inte så vanligt. Men det är något som förmodligen kommer att förändras.

– Det är en uppåtgående trend. Några församlingar har redan bikupor och jag vet att andra är på gång. Vi själva har planer på att skaffa kupor också till Sollentuna kyrkogård.

Insektsrestaurang

Det är fler ekologiska projekt på gång på Sollentunas begravningsplatser.

– På planeringsstadiet finns att ta fram boplatser för solitärbin. Det kan ske genom att ställa ut stenar som man borrar hål i med olika dimensioner. Det kan vara återlämnade gravstenar eller vanliga stenblock. Till hösten gör vi en plantering där vi väljer ut växter som vi vet gillas av bin, fjärilar och insekter. Vi har kallat det för en insektsrestaurang. En mindre sådan plantering finns redan vid Sollentuna kyrka, säger Wilhelm Landréus.

Arne Hyckenberg

VÖRDNAD INFÖR DÖDEN

När själen lämnat kroppen tar krematoriets personal vid. Här hanteras varje kista som att det vore en anhörig till dem själva. Följ med in på en rundvandring i Silverdals krematorium.

Per-Olof Ohlsson håller den vita urnan tätt intill kroppen. Han använder båda armarna för att ha ett bra grepp.

– Så här håller vi i urnorna på krematoriet, varsamt och försiktigt, säger krematorieföreståndare Per-Olof, som kallas P-O.

– Många frågar om urnans lock kan gå upp. Så är det i filmer, på riktigt tillsluts urnan underifrån och locket kan inte öppnas, fortsätter P-O.

På krematoriets expedition står sju urnor i ett skåp och väntar på att begravningsentreprenörer eller en anhörig ska hämta dem. Stilarna är olika, en designad med en blomsteräng, andra öppet hav med segelbåt och några enbart vita. I skåpet väntar också en kartong med en etikett med en trumpetande ängel.

– Ja, den ska till barnkullen i Danderyd, säger P-O.

Till kistmottagningen kommer kistor som ska kremeras, antingen efter en begravningsceremoni eller direkt.

I en container lägger krematoriepersonalen blommorna som kommer med kistan.

– Blommorna kan inte följa med in i ugnen på grund av miljöskäl. Vi komposterar dem, jorden återanvänds sedan på kyrkogården, säger P-O.

På anslagstavlan utanför kylrummet finns det en tavla med följande text:

”En miljö av ro och djup vördnad inför döden men också en miljö med utpräglad effektivitet och noggrannhet. Vad som sker i ugnen är en teknisk process vid en tidpunkt då själen för länge sedan lämnat kroppen och befinner sig någon annanstans”

– Precis så här ser vi på vårt arbete. Citatet stämmer in på vårt arbete och på vårt förhållningssätt, säger P-O.

FOTO: ARNE HYCKENBERG

Irene Wiklund har precis rullat in en kista från kylrummet.

Blomsterdekorationerna på kistorna återvinns och blir så småningom jord som används på kyrkogårdarna.

Jonas Widigsson från begravningsbyrån Funeral har kommit för att hämta två urnor. Allt måste kvitteras innan utlämning.

I kylrummet intill finns plats för ett hundratal kistor. Idag kanske det är ungefär 20 kistor som förvaras. Varje kista har en blomma liggande på kistan.

– Vi lägger alltid en blomma från kistdekorationen på kistan, den följer med i ugnen sen. Det är en symbolisk handling vi alltid gör, säger P-O.

800 grader

P-O går vidare, från kylrummet kommer man till baksidan av kremationsugnarna. Därifrån sker själva insättningen.

Kollegan Irene Wiklund rullar in en kista från kylrummet. Kistan märks upp med ett kremationsnummer som är tryckt på en keramikbricka och följer den avlidne genom hela kremationen. Sedan trycker hon på manöverpanelen, en insättningsvagn kommer upp ur golvet där kistan fästs. Därefter går ugnsluckan upp, kistan åker in och kremationen startar. Inne i ugnen är det 800 grader varmt. Ugnarna är byggda av tegel och värms upp med hjälp av oljebrännare.

– Nu lägger jag keramikbrickan här på hyllan och sen tar jag med den till ugnens raklucka. Då vet jag precis vilken kista som är inne i ugnen.

Irene går över till andra sidan, lägger keramikbrickan i ett fack i den översta luckan i ugnen.

– Jag sätter tiden på sjuttiofem minuter men det tar säkert nittio minuter. Tiden beror på hur mycket kroppen och kistan väger, säger Irene.

Värdigt och fint

Irene var tidigare tidningstryckare men sedan tre år arbetar hon på kyrkogården samt i krematoriet.

– Att kremera tycker jag är värdigt och fint. Anläggningen är fin och det är ett helt annat tempo än i tidningsbranschen. Jag känner en respekt, vördnad och ödmjukhet i mötet med anhöriga samt alla övriga arbetsuppgifter. Från hjärtat känner jag att jag gillar att jobba här, säger Irene.

Efter ungefär 90 minuter tar Irene på sig skyddsglasögon och greppar en raka, en pinne med platta.

Med muskelkraft och försiktighet rakar Irene den glödheta askan som finns inne i ugnen.

21 rakningar blev det den här gången. Sen får det som rakats ner svalna först i ugnen och sedan i ett svalskåp. Nästa steg är askberedaren där avskiljs metaller från

askan. Metallerna återvinns och askan läggs i urna eller minneslundskartong tillsammans med keramikbrickan med den avlidnes kremationsnummer.

– Silverdals krematorium har alltid haft en medvetenhet kring miljö, säger P-O. Men 2016 kom äntligen en lag som tillåter metallåtervinning i samband med kremation.

Tider förändras

Lasse Svensson är kyrkoherde i Sollentuna församling och chef för begravningsverksamheten.

Han menar att det har skett en förändring i hur samhället ser på ceremonier och platser inom begravning.

”Jag känner en respekt, vördnad och ödmjukhet i mötet med anhöriga samt alla övriga arbetsuppgifter. Från hjärtat känner jag att jag gillar att jobba här.”

Pengarna som kommer in från metallåtervinningen går till Allmänna arvsfonden.

Per-Olof Ohlsson har arbetat i snart 40 år på krematorium och sedan 2004 på Silverdals krematorium.

FOTO: ARNE HYCKENBERG

Silverdals krematorium har funnits sedan 1969. Den 9 februari i år gjorde krematoriet sin 80 000:e kremering. Det var en Sollentunabo som ska gravsättas på Silverdals griftegård. I samband med allhelgonahelgen har krematoriet öppet hus så allmänheten kan komma på besök.

– Idag inviger vi begravningsplatser, inte kyrkogårdar som förr i tiden. I dag vänder vi oss till människor oavsett religion eller tro. Muslimskt, borgerligt, judiskt eller kristet, det spelar ingen roll, säger Lasse Svensson.

Sollentuna har alla former av begravningsplatser för de boende i Sollentuna; kistgravar, askgravplatser, minneslundar, kolumbarium, urngravar och askgravlund.

– Man kan säga att vi har säkrat gravområden för Sollentunabor lång tid framöver, säger Lasse Svensson.

Under 2017 påbörjade präster och musiker i Sollentuna församling en process med att ställa om för mötet med nya begravningsceremonier.

– Det är inte märkligt att vi som kyrka förändrar oss, tycker jag. Jesus frågade vad han kunde göra för människan. Vi möter sorgehus, med anhöriga och den avlidnes önskan om hur den vill ha det. Allt kanske inte kan fixas men vi måste vara beredda på en större variation, säger Lasse Svensson.

– Som kyrka är vi med människor i livets alla skeden. Vi är där dagen därpå, vi är kvar tills gråten tagit slut.

I december invigdes S:t Eriks begravningsplats med plats för cirka 1500 askor.

Representanter från kommunen och allmänheten var inbjudna till invigningen.

– Ett 100-tal personer kom och tände gravljus på den snöklädda marken. På S:t Eriks begravningsplats finns det plats för dig oavsett vad du tror på eller vilken religion du har, säger Lasse Svensson.

Samtal om förbättringar

Henrik von Vegesack är ordförande för begravningsutskottet i Sollentuna församling. Han har varit engagerad i begravningsfrågor i församlingen i ungefär 20 år.

Under allhelgonahelgen befinner han sig i regel tillsammans med andra förtroendevalda från församlingen på begravningsplatserna och krematoriet och samtalar med besökare.

– Som förtroendevald tycker jag det är viktigt att möta Sollentunaborna och höra deras tankar om begravningsverksamheten i stort och skötseln av kyrkogårdarna, säger Henrik von Vegesack.

Han upplever att man är nöjd överlag med begravningsplatserna.

– Vi har hittat ett system som vi tycker fungerar. Vi kan erbjuda olika begravningsmöjligheter. Vi sköter om kyrkogårdarna, vi har engagerad personal som är

kunniga på skötsel av kyrkogårdarna och dessutom duktiga på att möta anhöriga, säger Henrik von Vegesack.

Personal och förtroendevalda funderar kontinuerligt på hur kyrkogårdarna kan förbättras.

– Vi diskuterar hur vi ska kunna levandegöra kyrkogårdarna för besökarna, kanske genom guidade promenader till intressanta gravar och särskilt vackra platser, säger Henrik von Vegesack.

Ett neutralt rum

I kapellet en våning upp ska det snart vara en begravningsceremoni med kista. Men allt fler väljer att kremera först och ha ceremoni efteråt, så kallad akt med urna.

– Här i Silverdalskapellet har vi både kyrkliga och borgerliga ceremonier, säger P-O som är den som ska tjänstgöra som vaktmästare på ceremonin senare i eftermiddag.

Han rullar fram kistan dekorerad med ett hav av rosa blommor. Från kapellets stora fönster strilar ljuset in i rummet.

– Vi behandlar alla kistor lika, som det var våra egna anhöriga. Det är ett vackert rum för avsked säger P-O.

Emelie Simmons

Sven Johannesson och Monica Wahlgren plockar egenodlade altarbblommor

Egen odling till altaret

Under sommaren har församlingen odlat egna blommor som sedan plockats för att bland annat pryda altaret i Sollentuna kyrka.

Det är Sven Johannesson, som i vanliga fall arbetar med diakoni, som har skapat de vackra buketterna.

– Det är en förmån att få gå ut på morgonen och plocka blommor som sedan ska pryda kyrkan. Jag behöver inte anstränga mig för att få famnen full.

Att odla egna blommor till kyrkorna är ett led i församlingens miljöarbete och initiativet kommer från Rose-Marie Ederlöv som är kyrkogårdsföreståndare. I år provar man sommarflox, malvor, ringblommor, astrar och lejongap i blombänkarna.

– Dels är blommorna vackra där de står och uppskattas av bin och humlor, de blir en prydnad i kyrkorummet och det blir inte några transporter, berättar **Monica Wahlgren** som arbetar på Sollentuna kyrkogård. • KP

Sollentuna församling gav 100 000 till svälten i Afrika

FN larmade redan i februari om att människor dör av svält i delar av Sydsudan. Över 20 miljoner människor omfattas av hungerkatastrofen som berör människor i bland annat Nigeria, Sydsudan, Somalia, Etiopien och Uganda.

Det som till en början handlade om undernäring och hunger har i många delar nu övergått i regelrätt svält. Tiden håller på att rinna ut för 1,4 miljoner barn, rapporterar hjälporganisationer.

– Det här är mycket angeläget. Nu sänder vi på kyrkoherdens uppdrag 100 000 kr till akutstöd, till Sudan, Somalia och Etiopien, berättar ekonomichef Ann-Marie Molneryd.

– Jag är glad att vi i budget varje år avsätter mer än en halv miljon kronor för att kunna ge bidrag på detta sätt. Behoven är enorma. Och dessutom, på det här sättet är varje medlem i församlingen med och bidrar till den hjälp som så innerligt behövs, säger kyrkoherde Lasse Svensson. • KP

ETT ORD FRÅN REDAKTÖREN

Nya tider

Hösten är här. För min egen del börjar ett nytt skede i livet. När detta nummer kommer ut har jag inget arbetsbord att sätta mig vid, inga kolleger att småprata med om vad det innebär att vara kvinna, hur man skriver ett testamente och andra saker som har avhandlats vid fikabordet under mina sex år här i Sollentuna församling.

Jag ska byta jobb. Jag både fasar och längtar. Fasar för att släppa allt det gamla och trygga, längtar efter den pirriga känslan i magen inför allt det nya.

Det är inte så att jag går tomhänt. Nej, i bagaget har jag en enorm kunskap, om hur Svenska kyrkan fungerar och kommunicerar. Projekten man fått fördjupa sig i här i församlingen har varit otaliga och krävande. Kolla På Gång-sidorna så förstår du vad jag menar (det är ingen självklarhet att en församling erbjuder så mycket verksamhet, tänk på att rösta i kyrkovalet den 17 september för att påverka vad vi ska satsa på).

Jag har sagt det och säger det igen. Församlingshuset var den bästa arbetsplats jag kunde hamna på när jag flyttade till Stockholm från Helsingfors. Jag kände mig både trygg och omhändertagen, därför att jag upplevde att man såg människan. Att byta jobb innebar en stor förändring för mig, att dessutom flytta till en ny stad, ett nytt land och bli sambo gjorde omställningen desto kännbarare. Det är jag tacksam för.

Att ha fått göra Kyrkporten har varit ett fantastiskt jobb. Nu väntar nya äventyr och jobb, mer tid för skrivandet och samtidigt lite mer tid för familjen. Som tur var blir förändringen inte så stor denna gång.

God fortsättning!

Helene Holmström
redaktör

Foto: Helena Börling

Tryckpressarna gav fart åt reformationen

För 500 år sedan kunde man korta ner sin tid i skärselden genom att köpa sig fri. Martin Luther hävdade att Gud istället älskar och förlåter människan. Det blev starten för den lutherska kyrkan. Nästa år firar alla lutherska kyrkor i världen jubiléet.

Text: **Emelie Simmons** Illustration: **Lennart Runow**

Pär Åkerström är engagerad i Svenska kyrkan Sollentuna och delaktig i planeringen av firandet i Sollentuna.

– Martin Luthers gärningar har bäring ända in i dagens samhälle. Titta till exempel på hur vi ser på jämlikhet eller varje människas rätt att läsa eller tolka, säger Pär Åkerström.

Luthers ställningstagande för att Gud i första hand älskar och förlåter var en annan bild än vad den dåvarande kyrkan lärde. Han blev på grund av sin radikala ställning mot kyrkan och makten ställd inför rätta och fredlös.

– Du kan inte köpa dig fri – endast av nåd får du kalla dig ett Guds barn. Guds omsorg är Luthers befriande budskap, säger Pär Åkerström.

Budskapet spreds tack vare tryckpressarnas genomslag och nådde till slut Sverige och Olaus Petri som blev vår svenske reformator.

– I kölvattnet av Luthers lära bröt den svenska kyrkan med Rom och bildade istället den evangeliska lutherska kyrkan som idag är Svenska kyrkan, säger Pär Åkerström.

För att uppmärksamma Luther och reformationen har Sollentuna församling planerat aktiviteter för olika åldrar under 2017. Det kommer att bli mycket musik. En av de större satsningarna är familjemusikalen *Luthers ungar*, skriven av Karin Runow, musiker i församlingen.

Musikalen utspelar sig år 1539, en alldeles vanlig dag tillsammans med familjen Luther och andra barn i Wittenberg. Till denna föreställning kommer skolklasser att bli inbjudna. Det blir ytterligare ett projekt för skolorna – *Sjung med Luther*. Åk 3–5 kommer att bjudas in för att ”träffa” Martin och Käthe Luther och se hur de hade det, få skriva psalmer, måla med mera. Under sommaren kommer en kör från Burma att besöka Sverige, Sollentuna är en av tre orter som man ger konsert i. Temat för konserten är *Liberated by Gods Grace*.

– Söndagen 29 oktober 2017 avslutar vi reformationsåret med en stor musikgudstjänst och då hoppas och tror vi att sollentunaborna har fått kunskap om Luther och vad reformationen har betytt för utvecklingen till det moderna samhälle vi har idag, slutar Pär Åkerström.

Foto: Helene Holmström

Eltrucker är miljövänligare

Församlingens kyrkogårdar har bytt ut flera maskiner till el, och minskat bensin- och dieselförbrukningen markant.

– Det är främst eltrucker, alltså små bilar med flak men även mindre handverktyg som trimmar, häcksax och lövblås samt elmopeder, säger Wilhelm Landrèus, förman på Silverdals griftegård.

Bullrar de eldrivna mindre än bensindrivna motorer?

– Ja, definitivt med möjligen lövblåsen som undantag, för den viner ganska mycket.

Totalt har man tio stycken eltrucker där det tidigare var bensindrivna fordon i Silverdal och på Sollentuna kyrkogård.

– Vi kommer antagligen köpa in fler eldrivna maskiner successivt.

Hur mycket bensin och diesel sparar ni?

– Det vet vi inte ännu men om du frågar mig i slutet av 2017 så ska jag ha ett svar. Vi kommer att utvärdera det. **KP**

Foto: Helene Holmström

Blomstöder på kyrkogårdarna

Blommor försvinner på Sollentuna kyrkogård. Det är otroligt tråkigt och kränkande för dem som drabbas.

Blommor från gravar stjäls och det är inte bara vid enstaka tillfällen utan har blivit ett påtagligt problem. Ibland är det större ”tilltag” där man även grävt upp planteringar.

– Tyvärr finns det dom som har svårt för att skilja på mitt och ditt och nu är det inte rådjuren som varit framme, säger Rose-Marie Ederlöv, arbetsledare på Sollentuna kyrkogård.

– Vi polisanmäler alla stöder ur församlingens rabatter och vi uppmanar alla gravrättsinnehavare som drabbas av stöld att också polisanmäla. Kyrkogården är en plats som är öppen för alla dygnet runt och vi vill gärna att det får förbli så. **KP**

Rättvis FIKAUTMANING

Schyssta muffins. Fair frulle. Kärt barn har många namn.

20 oktober är det dags för Fairtrade challenge. För åttonde året kan föreningar, företag, skolor och privatpersoner skapa ett fikaarrangemang för att skapa uppmärksamhet kring rättvist producerade varor. Ett konkret sätt att göra något konkret för att stärka mänskliga rättigheter och motverka fattigdom. Hemma vid frukostbordet, på dagis eller på jobbet. Den som registrerar en fikapaus kan också vara med och tävla om bästa fikabilden i sociala medier. **KP**

Klimatet i fokus under kyrkornas globala vecka

Har jorden råd med oss? Det skulle krävas mer än tre jordklot om alla människor i världen skulle leva som vi i Sverige.

Klimatfrågan är en av vår tids viktigaste rättvisefrågor och därför är det viktigt att se på klimatförändringarnas konsekvenser ur ett människorättsperspektiv.

Kyrkornas globala vecka 2016 vill därför sprida kunskap om hur klimatförändringar påverkar förverkligandet av mänskliga rättigheter och ge människor förutsättningar att fatta beslut och agera för en rättvis klimatpolitik.

– Det är rika länder som Sverige som stått för de största klimatutsläppen, säger **Maria Bäcklund** som är koordinator för Kyrkornas globala vecka.

– Det är också i de länderna kunskapen, tekniken och pengarna finns som gör det möjligt att minska utsläppen. Vi kan alla vara med i detta arbete, till exempel genom att höja vår röst gentemot politiker

och kräva förändring. Vi kan också påverka andra genom att diskutera och dela med oss av vår kunskap och vi kan agera klimatsmart i vår vardag, berättar **Maria Bäcklund**.

Globala veckan firas varje år i november, med avslutning på domssöndagen. I år är det 13 till 20 november. **KP**

Slutspurt för miljö-diplomering

Äntligen börjar det bli dags. I slutet av året blir Sollentuna församling miljödiplomerad om man uppfyller ett antal krav. Det blir också början på en fortsatt resa.

Miljömedvetenhet är mer än bara sopsortering, alltifrån fastighetsuppvärmning, LED-lampor, rättvisemärkt kyrk-kaffe till miljöbilar.

Ett viktigt mål ska klubbas av kyrkofullmäktige i början av november om en ny etisk placeringspolicy, vilket innebär en uppstramning av regelverket för förvaltning av församlingens fonder.

– Ett annat konkret mål handlar om ett ”grönt” altarbord där vinet och oblaterna i nattvarden ska vara kravmärkta och Fairtrade, vilket är en viktig symbolfråga, berättar miljösamordnare **Urban Hermansson** från Sensus Studieförbund som är ansvarig för diplomeringen.

En viktig insikt från den inventering som pågått under 2016 är att hållbarhet handlar både om ekologi, sociala och diakonala rättvisefrågor som flyktingfrågan och om ekonomi. Allt hänger ihop.

– Det sociala och diakonala arbetet som språkcaféer, är en del av miljö- och hållbarhetsarbetet. Social hållbarhet lyfter insikten om övriga miljöarbetet. Det finns en förväntan att kyrkan gör något mänskligt och att det hänger ihop med planetens hållbarhet, menar **Urban Hermansson**.

Men det handlar lika mycket om existentiell hälsa: att ensamhet, stress, oro och klimatstress hänger ihop. Man får inte glömma bort de existentiella och andliga frågorna i ett hållbarhetsarbete, tycker **Urban Hermansson**.

– Kyrkan är ingen naturskyddsförening. **Marie Starck**

Vill du veta mer?

www.svenskakyrkan.se/sollentuna/gronare-kyrka

Foto: Theresia Jatta Köi

DIAKONENS RÖST

Vi är båda mammor till tre barn. Hon heter Sofia och jag Lisa. Vi tycker båda om musik. Vi sitter och äter middag ihop, skrattar och pratar med hjälp av google translate. Vi har en hel del gemensamt och samtidigt så mycket som skiljer oss åt.

Sofia lämnar sina barn i Rumänien och är i Sverige ett par månader för att få ihop pengar till mat och kläder för sin familj. Hon sover bakom en affär i Sollentuna där hon sitter och tigger på dagarna.

Det är måndag kväll när vi ses och församlingen har verksamheten Vinternatt 2 där EU-medborgare får komma och äta middag, duscha, tvätta sina kläder och sova inomhus. Vinternatt 2 har haft öppet en kväll i veckan under fyra månader och tio volontärer har hjälpt till med det praktiska. Det har blivit många fina möten vid middagsbordet, samtal eller försök till samtal och vi har fått dela lite av varandras liv.

Mötesplatser där vi får möta varandra från olika länder, kulturer och religioner har det varit brist på i perioder men nu finns flera olika sådana platser i vår församling. Vi har ett språkcafé i Turebergskyrkan på fredagar, läxhjälp på Rudbeckskolan och Vänskapskören på tisdagar som är en integrationskör där man får sjunga, lära sig svenska och få nya vänner samtidigt. Dessutom finns Make and Remake i Kummelby kyrka på torsdagar som är en skaparverkstad där man syr nya saker av återanvända textilier som sedan säljs och intäkterna går till ett projekt i Rumänien.

Omar från Afghanistan sade på språkcaféet i veckan att Sollentuna är bästa platsen att komma till, då det finns så många olika ställen och tillfällen att lära känna nya vänner och lära sig svenska på. På språkcaféet fick Omar höra om Vänskapskören som gjorde att han hittade till Turebergskyrkan där han lärt känna nya vänner. Detta uppfattar han som bästa sättet att komma in i samhället.

Församlingens olika verksamheter som barnkörer och ungdomsgrupper är öppna för alla människor men det kan vara svårt att som ny i ett land hitta rätt och våga komma in. Då kan dessa mötesplatser vara en ställe där man får börja lära känna kulturen, språket och varandra.

I de samtal jag haft har det ofta handlat om mat, där vi har delat favoritrecept med nya kryddor och smaker. Men samtalen handlar också många gånger om andliga frågor. Det blir tillfälle att både lyssna till andras tro och funderingar och dela med sig av sin egen tro. I dessa möten lär man sig mycket nytt, och blir stärkt i sin egen tro och får bryta fördomar. Dessa möten är så intressanta och lärorika!

Lisa Hofverberg
Diakon

Kyrkogårdsarbetarna Gunnar Pettersson och Janette Nordin Tjärn tar sig fram smidigt med de nya lastcyklarna. Användandet av cyklarna utvärderas under 2016 och kan komma att utökas med fler om försöket faller väl ut, berättar Wilhelm Landréus (till höger), förman på Silverdals griftegård.

Rullande vårtecken

Som ett miljövänligt vårtecken rullar nu nyinköpta lastcyklar på Sollentunas båda kyrkogårdar.

Text: Iréne Bond Foto: Theresia Jatta Köhlin

– Cyklarna ska ersätta andra fordon vid persontransporter eller då man behöver transportera mindre maskiner som exempelvis en trimmer eller lövbåls inom kyrkogården, men det funkade också att lasta och transportera ogräsröns och löv, berättar Wilhelm Landréus, förman på Silverdals griftegård. En stor fördel är också att skolungdomar, praktikanter och andra utan körkort kan använda cyklarna.

Församlingen är mitt uppe i arbetet med att bli miljöcertifierade och cyklarna är ett delmål för kyrkogårdsförvaltningen.

Cyklarna som kommer från den finska cykeltillverkaren Helkama har tre hjul och en lastbehållare framför styret. Användandet av cyklarna ska utvärderas under säsongen 2016 och kan komma att utökas med fler om försöket faller väl ut.

– Förutom miljöaspekten och eventuella hälsoeffekter på personalen så känns det som att de diskreta svarta cyklarna tillför ett lugn och en känsla av harmoni som stämmer väl överens med den miljö vi vill skapa och ha här på kyrkogårdarna, avslutar Wilhelm Landréus

Drop-in-vigsel

På Alla hjärtans dag var det Drop-in vigsel i Sollentuna kyrka. Under dagen vigdes sex par, bland andra Geanette Poroli & Lars Svensson, Börje Jannerbrant & Annette Bjälkenfalk Jannerbrant samt Ingrid Magnusson & Per Isacson. Vi gratulerar och önskar dem allt gott.

Foto: Helena Böling

Geanette Poroli & Lars Svensson

Foto: Helena Böling

Per Isacson & Ingrid Magnusson tillsammans med barnbarnen Matilde och Josefine

Foto: Helena Böling

Annette Bjälkenfalk Jannerbrant & Börje Jannerbrant

Reformationsåret startar: Påven Franciskus till Sverige

Den 31 oktober 2016 kommer påven Franciskus till Lund. Det historiska besöket görs med anledning av att "reformationsåret" startar

Illustration: Helena Böling

Den 31 oktober 2017 är det 500 år sedan Luther spikade upp sina teser i Wittenberg.

och att detta uppmärksammas av både katoliker och lutheraner tillsammans.

Reformationsåret avslutas den 31 oktober 2017. Då är det, enligt traditionen, 500 år sedan Martin Luther spikade upp sina 95 teser på porten till Slottskyrkan i Wittenberg.

Påven kommer att delta i ett ekumeniskt möte mellan det Lutherska världsförbundet och Katolska kyrkan. Lutherska världsförbundet samlar 72 miljoner lutheraner från 144 kyrkor och katolska kyrkan har över 1,2 miljarder medlemmar världen över. För värdskapet under mötet står Svenska kyrkan i nära samarbete med Katolska kyrkan i Sverige och Sveriges kristna råd.

Det är det första påvebesöket i Sverige sedan Johannes Paulus II var här 1989.

ETT ORD FRÅN REDAKTÖREN

Miljöklok församling i klimatsmart kommun

Jag tillhör dem som gillar att gå på loppisar, secondhandaffärer och auktioner. Inte för att jag köper särskilt mycket – huset är redan fullt – men för att jag tycker om tanken på att återanvända det som redan finns och inte bara köpa nytt.

Stadsmissionens Remake använder bara gamla textilier, som de gör fantastiskt snygga och nya användbara saker av. Deras idé är att samtidigt som de återvinner flera ton textilier varje år, så återvinner man också människor tillbaka till arbetslivet genom arbetsträning och praktik.

Nu finns Remake i Församlingshuset nära Sollentuna centrum. Det känns bra att vi är grannar, nu när församlingen har påbörjat arbetet med att bli miljödiplomerade enligt Svenska kyrkans standard (baseras på ISO 14001, som är den mest använda miljöstandarderna i världen).

För kyrkan handlar det om allt från uppvärmning och sopsortering till upphandling och valet av nattvardsvin och altarblommor. Men när vi har blivit diplomerade, i slutet av 2016, är vi inte klara, det är då det riktiga arbetet börjar för att fortsätta vara en miljöklok församling i en klimatsmart kommun. Sollentuna kommun är en del av föreningen Klimatkommunerna som jobbar för att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige. Vi har *ett* Sollentuna och vill att det ska finnas även för kommande generationer. Ingen kan göra allt, men alla kan göra något.

Ps. Den 20 mars är det Palmsöndagen. Då avslutas årets fasteinsamling *Maträtten – för allas rätt till mat*. Förra året samlade vi i hela landet in 33 miljoner kronor. Målet är att i år samla in 37 miljoner så att de 795 miljoner människor som aldrig får äta sig mätta kan få möjlighet att skapa en trygg försörjning och mat för dagen. SMS:a MAT till 72905 och ge 100 kronor. Tack 😊

Iréne Bond
redaktör

irene.bond@svenskakyrkan.se

SOLLENTUNA CENTRUM

SOLLENTUNA CENTRU

NU KOMMER STOCKHOLMS STADSMISSIONS

Remake till Sollentuna

Under våren öppnas dörrarna i Sollentuna församlings lokaler för Stadsmissionens Remakeverksamhet. Remake vill göra en skillnad både för miljö och människor i Sollentuna.

Text: **Brigitta Stolt** kyrkporten@svenskakyrkan.se Foto: **Theresia Jatta Köhlin**

Det är en halvkrispigt kall förmiddag i februari, och Kyrkporten har stämt träff med Maria Lagerman, Stockholms Stadsmissions verksamhetschef för deras Remake verksamhet.

Maria har en ödmjuk utstrålning, nära till leende och skratt. Hon har jobbat på Stadsmissionen sedan 2013. Tidigare var hon projektledare på Remake i Hökarängen. Hon har en bakgrund som hantverkspedagog, men har även arbetat en del inom service, vård och omsorg.

– Stadsmissionen Remake skulle inte finnas om det inte fanns människor som kände att vi kunde göra något meningsfullt för dem. Jag har världens bästa jobb. Jag känner mig så ödmjuk och glad över att få möta personer som jag kanske aldrig skulle mött annars, säger Maria Lagerman.

Remakes design grundar sig i hållbarhet och långsiktighet och tar vara på de resurser som finns. De har som mål att öka kvaliteten och livslängden på en produkt. Remake är ett av Stockholms Stadsmissions sociala företag, och de arbetar med arbetsintegration utifrån individuella förutsättningar.

Hur ser historien bakom Remake ut, Stockholms Stadsmissions eget märke?

– Vår designer Marie Teike, jobbade i en av våra butiker för 14 år sedan, och såg mängden av gåvor som inte kunde säljas. Hon funderade över vad man skulle kunna göra med alla kläder och textilier. Hon satte sig då i butikens källare och sydde nya saker av de kläder och textilier som det fanns hål i, och sydde nytt av det. Marie la ut det i skyltfönstret i vår dåvarande butik på Bondegatan, och folk upptäckte det.

Nya steg i livet

Och på den vägen är det.

Maria berättar att Marie Teike sedan blev kontaktad av personer från designskolor som ville göra praktik, och individer som ville arbetsträna. Ett antal år senare började Stadsmissionen fundera mer seriöst på hur de skulle kunna organisera en sådan verksamhet på ett mer strukturerat och professionellt sätt. Efter en tid började Remake organisera sig på riktigt. Individer som var intresserade av att arbetsträna fick börja med ett studiebesök, och efter det gjordes en genomförandeplan, och mål och delmål sattes upp.

– Individerna som arbetstränar får en handledare och en yrkescoach hos oss. De har även en handläggare från Arbetsförmedlingen. Arbetsträningen varar mellan tre till sex månader. Men även längre vid behov. Det är viktigt att det blir

rätt plats för individen och att man ser att arbetet leder fram till nästa önskade steg i livet. Vi tar emot individer bland annat från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Frivården och LSS, (Lagen om stöd och service.)

Vad ger det att arbetsträna på Remake?

– Det ser lite olika ut. För någon kan det vara att få rutiner igen, eller möta en gemenskap och bli sedd. När man jobbar med händerna, då händer det något inom en.

Produktionen av ”remakade” saker görs i ateljéer i Sättra och Hökarängen och snart i Sollentuna. Remakes design grundar sig i långsiktighet och hållbarhet. De eftersträvar hög kvalitet, i såväl urval av material som i sömnad. De återbrukar runt 2,5 ton per år. Textilspill hamnar som stoppning i puffar, som de gör. Men det som absolut inte går att återvinna, går till förbränning. Remake erbjuder även företagsevents då de

”Jag känner mig så ödmjuk och glad över att få möta personer som jag kanske aldrig skulle mött annars”

Namn: Maria Lagerman

Ålder: 33 år.

Familj: Gift och har två barn 4 och 7 år

Bor: I Hägersten

Gör: Verksamhetschef på Stockholms Stadsmissions Remake

bjuder in företag för att ge tips om vad de kan göra för att ”remaka” sitt företagsspill.

Ateljé, butik och café

Verksamheten i Sollentuna kommer att dra igång under våren och dagen till ära håller golvet innanför ingången till Remake att göras i ordning. Vi går runt i de tomma lokalerna, bland övertäckta fätöljer och bord. Maria slår sig ned i en fätölj täckt med orange plast.

– Det känns jättekul att vi får vara hyresgäster här i församlingslokalerna. Vi fick nyckeln i måndags. Vi har sparat second hand möbler för att ta hit, bland annat en jättefin vit köpmannabänk. Det kommer att bli ateljé, butik och café. Hittills har vi bara funnits i söderort, och nu kommer vi även att finnas här i norrort. Just nu håller vi även på och rekryterar en föreståndare hit. Vi ser bra möjligheter här i Sollentuna. Det finns sopplunch här i Turebergskyrkan, vi är nära gallerian, och det finns jättebra kommunikationer. Vi tror även att vi möter samma målgrupper som kyrkan gör.

Maria välkomnar Sollentunaborna till Remake under våren, och de får jättegärna ta med sig dukar, kläder och textilier som kan återbrukas. Tillsammans kan de ta reda på vad Sollentunaborna vill med Remake i Sollentuna. Det som produceras i Sollentuna kommer också att säljas där, men även i butiken på Klarabergsgatan.

STOCKHOLMS STADSMISSION

”Ett mänskligare samhälle för alla,” är Stockholms Stadsmissions devis. Stadsmissionen kliver in där det offentliga samhällets resurser och insatser inte räcker till och anpassar verksamheten utifrån de behov som finns, både akuta och långsiktiga. Deras viktigaste uppgift är att hjälpa människor att bygga upp en tro på sin egen förmåga, och återta makten över sina liv. Det här gör de genom sina tre verksamhetsområden; Social verksamhet, Sociala företag och Skolverksamhet.

SAMARBETEN

Remake samarbetar gärna med personer, företag och organisationer som delar deras värderingar och framtidstro. De samarbetar gärna med andra lokala aktörer. Vill du kontakta dem gällande hållbarhetsfrågor eller samarbeten. Kontakta dem i butik eller via mejl: remake@stadsmissionen.se.

Miljötänk på kyrkogårdarna

Sollentuna församling har som mål att bli miljöcertifierade under 2016. På båda kyrkogårdarna, Sollentuna och Silverdal, har det gjorts en nulägesrapport och man har satt nya mål utifrån miljötänk.

Text: **Brigitta Stolt** kyrkporten@svenskakyrkan.se Foto: **Rose-Marie Thorén, Kim Dehlén**

Ansvariga förmannen Rose-Marie Thorén har jobbat på Sollentuna kyrkogård sedan oktober 2015. Hon och hennes kolleger sköter allt på kyrkogården, från gravgrävning till skötsel av grönytor och rabatter. Det finns cirka 5000 gravar på Sollentuna kyrkogård.

– Miljötänket finns som en grön tråd. Båda kyrkogårdarna har bytt till eltruckar och elmopeder som används i det dagliga arbetet. Vi har även börjat byta ut bensindrivna handverktyg till elektriskt drivna verktyg säger Rose-Marie Thorén.

Hon berättar att som gravrättsinnehavare kan du köpa skötsel av din gravrabb från församlingen och få den skött och planterad under året. Församlingen erbjuder gravrättsinnehavarna att plan-

tera perenner i gravrabbarna, istället för säsongsblommor, flera gånger under året.

Det finns också möjlighet att återanvända gamla gravstenar som återtagits. De går att slipa om, och gravera på nytt, och på det viset spara på naturresurser.

Rose-Marie berättar att det nu anläggs en ny askgravlund på Sollentuna kyrkogård, som har stående granitstenar. På dessa stenar sätts minnesnamnbrickor upp.

Namnskyltarna kommer vara av zink. Det kommer även ett nytt område för askgravar till sommaren.

– Bakom askgravlundan ligger en slänt som blir en fin plats att sitta på, med vackra perenna planteringar där man kan finna stillhet och få ro för eftertanke.

Våren närmar sig. Har du några tips till Sollentunabornas egna trädgårdar?

– Börja att städa lite smått i trädgården. Du kan till exempel klippa ner gamla perenner. Många är säkert lockade att ge sig ut med sekätören och klippa i sina fruktträd. Men jag rekommenderar att anlita en fruktträdsbeskärare. Om du inte är kunnig hur du ska klippa eller vilka fruktträd du kan beskära just nu, så gör du mer skada än nytta. Och då kan du förstöra dina fruktträd. Däremot så kan du plantera fina krukor vid entréer eller andra platser i trädgården där du kan njuta av en färgglad vårplantering. Bläddra i kataloger och bland frö-påsar i affären, planera vad du vill odla. Kanske kan du börja förkultivera inne, redan nu. Det är bara att sätta igång och drömma sig bort mot trädgårds-säsongen 2016, avslutar Rose-Marie.

Rose-Marie Thorén är ansvarig förman på Sollentuna kyrkogård.

Jan Dahlström använder numera eltrucken i det dagliga jobbet på kyrkogården.

Nya askgravlundan på Sollentuna kyrkogård. På dessa stenar sätts namnbrickor i zink.